

Skoler på Møn

Kilde: **Møn landskab.historie-kirker-sogne-byer-gårde**

Gads må egnsbøger før 1958

Den første skole på Møn var latinskolen i Stege, der oprettedes efter reformationen. Der vies ikke meget om den, udover at det ikke fik så godt; byen og øen Møn i det hele taget havde ikke tilstrækkeligt stort befolkningstal til at bære en rigtig latinskole frem. Stege lærde skole, der havde til huse i nogle bygninger ved kirkepladsens sydvestre hjørne, blev endelig nedlagt i 1701, da var der kun 3 elever i øverste klasse, "og ikke en af disse var i stand til at sætte tre latinske ord sammen."

Efter tidens skik havde der i købstaden Stege i 1600-tallet og måske også tidligere været dansk undervisning for borgernes børn ved skolemester, der imidlertid ikke havde noget fast skolehus. Da nu latinskolen blev nedlagt, oprettedes der i stedet en dansk skrive- og regneskole, hvis rektor eller skolemester også blev kordegn; undervisningen henlagdes dels til et lokale i den nyoprettede Navigationskole dels til skolemesterens hus, som var den gamle rektorbolig. For at aflaste skolemesteren (kordegnen) i Stege, der også havde pligt til at sørge for kristendomsoplæring blandt børnene i det store landsogn, blev han i 1702 benådet med fire faste "substitutter", dvs. stedfortrædere i Sprove, Æbelnæs, Hjelm og Bissinge, som fik fribolig og hver ca. 18 rdl. I årlig løn. For denne løn skulle de undervise børnene i landsognet i katekismus og læsning, indtil de ligesom de unge fra selve byen kunne optages i skrive- og regneskolen i Stege.

Var skoleforholdene ringe i Stege og i den nærmeste omegn i 1700-tallet, var de endnu ringere på den øvrige del af øen. Kun ganske enkelte steder meldes der om særlig – yderst beskedne – skolebygninger – Keldby, Udby og Nyord. Degnene, som på Møn var forholdsvis godt aflagte, var ikke forpligtede til skolehold, og det hørte vist til undtagelserne, at de alligevel befattede sig med undervisning i læsning eller regning. Derimod havde de pligt til at oplære sognets ungdom i kristendom, og det foregik ved katekisation og udenadslæren enten i kirken før gudstjenesten eller ved "degnelæsning" i storstue på en eller anden bondegård.

Da skete der på engang en stor forandring.

Frederik den 4. havde ikke fået afsat alle sine planlagte 240 nye "rytterskoler" på rytterdistrikterne, og derved fik Møn – der jo også var kongeligt gods – andel i det store skolebyggeri, vel nok enevældens største hæder på det kulturelle område. I årene 1726 – 27 opførtes der 10 "kongelige skoler" på Møn, ganske svarende til "rytterskolerne" andre steder i landet. De var ganske ens, med en lav dør og fire lavtsiddende vinduer med små ruder, og opført af gule mursten med tagkonstruktion af egetømmer. Det let svajede tag tækkedes med gode, røde Flensborger-tagsten.

Om de 10 skolebygningers skæbne kan i øvrigt følgende meddeles:

Damme og Hjertebjerg benyttedes stadig som skoler, men er stærkt ombygget, Tjørnemark blev nedrevet 1916 for at give plads for en nyskolebygning, medens Hårbølle allerede i 1873 måtte vige for en ny skole. Borre er nu en hyggelig lærerbolig, Svendsmark blev nedlagt som skole i 1856 og Keldby i 1882, Æbelnæs blev solgt i 1916, da der byggedes en ny skole i nærheden, og endelig blev de to gamle kongelige skole i Magleby sogn, Malgeby og Mandemark nedlagt som skoler, da den nye centralskole i 1936 toges i brug.

Fra året 1727 var da skoleforholdene med et slag ganske forandrede på Møn. I de følgende år dannede de kongelige skoler rammen om næsten al skoleundervisning på øen, givet af den brogede række af skoleholdere og lærere.

En vis udvikling fandt dog sted, idet der enkelte steder blev opført ”ekstraskoler”. Skoleloven af 1814 indførtes undervisningspligt for alle børn, men der gik – på Møn som andre steder – adskillige år derefter, før det nødvendige antal nye undervisningslokaler var skaffet til veje.

I nutiden er forholdsvis mange gamle skolebygninger stadig i brug på Møn (de nuværende skoler omtales under de enkelte sogne). Skoleloven af 1937 blev aldrig rigtig gennemført; nu gælder der den nye skolelov af 1958; vi begynder nu at kunne skønne om, hvordan denne lov vil blive gennemført i praksis på Møn.

De allerfleste af de små skoler nedlægges, og næsten al skolegang i sognekommunerne på Møn samles i 5 skoler: Skolen i Lendemarke og skolen i Magleby (som gøres til syvklassede skoler) og desuden 3 projekterede store skoler, en syvklasser i Damsholte, en stor skole i Hjertebjerg og en centralskole i Fanefjord.

Forbundsskolen i Hjertebjerg. Den største af Møns nye skoler bliver den projekterede forbundsskole i Hjertebjerg for Borre, Elmelunde og Keldby kommuner. Skolen vil antagelig stå færdig i slutningen af 1960. Den kommer til at rumme en tosporet folkeskole og en realskole. Foruden faglokaler til skolekøkken, sløjd, bibliotek, fysik og naturhistorie kommer den til at indeholde en gymnastiksal (10 X 20m.) med scene, samt en forsamlingsal, der kan slås sammen med gymnastiksalen til en sal, som kan rumme 500 personer.

Den nye skole i Fanefjord, som ventes færdig 1. aug. 1960, bliver en såkaldt ”kerneskole” med gymnastiksal og forhal i midten og der øvrige lokaler grupperet uden om. Der bliver 12 normalklasser foruden en række faglokaler. Skolen får syvklasser folkeskole for Fanefjord sogn og realskole for Damsholte og Fanefjord sogne i Fanefjord.

I stege oprettedes Borgerskolen i 1818; den havde da 3 lærere og var den eneste skole i byen. Senere var den både Borger- & Realskole. I 1935 blev den gamle Borger- & Realskole og en friskole i Nygade afløst af den nuværende kommuneskole.

Realskolen i Magleby oprettedes 1885, og i 1887 opførtes Bogø Kost- & Realskole.

Jonna Kjær-Nielsen
2010